

עיונים לפרשת תצוה עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

האם ישרתו כהנים ולוויים בגולני?

הרב ש"י לוי

"זרע לוי כולו מובדל לעבודת המקדש שנאמר 'בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי, ומצות עשה להיות הלויים פנויין ומוכנין לעבודת המקדש בין רצו בין שלא רצו'."

פטור שבט לוי מיציאה למלחמה

ביטוי נוסף לכך שהכהנים והלוויים הינם משרתי ה' אפשר לראות בלשון התורה: "זאת אשר ללוים מבין חמש ועשרים שנה ומעלה יבוא לצבא צבא בעבודת אהל מועד". התורה רואה בכהנים והלוויים חיילים המשרתים באוהל מועד, ולכן הם צריכים להיות ממוקדים במלאכתם. ואולם האם משרתי ה' פטורים משירות צבאי ולחימה במלחמות ישראל? לעניין זה הרמב"ם מתייחס בהלכות שמיטה ויובל⁵:

"ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו? מפני שהובדל לעבוד את ה' ולשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים שנאמר 'יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל', לפיכך הובדלו מדרכי העולם. לא עורכין מלחמה כשאר ישראל... אלא הם חיל השם שנאמר 'ברך ה' חילו, והוא ברוך הוא זיכה להם שנאמר 'אני חלקך ונחלתך'."

המקור לכך⁶ שבני לוי פטורים מעריכת מלחמה נלמד ממלחמת מדין. "וידבר משה אל העם לאמר החלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו על מדין לתת נקמת ה' במדין. אלף למטה אלף למטה לכל מטות ישראל תשלחו לצבא". התורה הדגישה שמכל המטות יש לשלוח לוחמים למלחמה, והספרי⁸ למד מכך שאף שבט לוי היה מחויב במלחמת מדין. ואולם מכך שהתורה הייתה צריכה להדגיש ששבט לוי חייב במלחמת מדין, למד הרמב"ם שהם פטורים משאר

הכהנים משרתי ה'

"ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך ואת בניו אתו מתוך בני ישראל לכהנו לי..." (שמות כח, א).

בפרשה הקודמת, פרשת תרומה, למדנו על בניין המשכן והכלים. פרשת תצוה עוסקת בעשיית בגדי הכהונה וקידוש הכהנים לעבודה במשכן. התורה מצווה למשוח את הכהנים בשמן המשחה כדי לקדשם לעבודת המשכן. הרמב"ם¹ מבאר שמשחת הכהנים מבדילה ומייחדת אותם משאר העם לתפקיד ייחודי - להיות משרתי ה' במשכן.

"בשמן המשחה הצטרפו שתי תועלות: לבשם מה שנמשח בו, ולהאמין בכבוד הדבר הזה המשוח, לקדשו ולהבדילו מזולתו שממינו, בין אם זה אדם, בגד, או כלי קיבול".

הכהנים אינם 'עובדי משמרות' במשכן, העושים את עבודתם ובסופו של יום חוזרים לחייהם הפרטיים, אלא כל חייהם קודש לעבודת ה'. נראה שמכוח תפיסה זו בחר הרמב"ם לכתוב את הלכות בגדי הכהונה ועבודת הכהנים בהלכות כלי המקדש. כשם שכלי המשכן קבועים ומיוחדים למלאכתם, כך כל חיי הכהנים צריכים להיות מיוחדים לעבודת ה'. כדי לממש בשלמות מטרה זו, מובן שחיי הכהנים צריכים להיות שונים משל שאר העם. הם צריכים להיות פנויים למלאכת המקדש. הרמב"ם² מבאר שמסיבה זו ציוותה התורה להם לכהנים וללוויים תרומות ומעשרות, וכן שלא תהיה להם נחלה בארץ:

"יודע אתה שהטעם לכך הוא שיהיה השבט הזה כולו מתייחד לעבודת ה' ולחכמת התורה, ולא יעסוק לא בחרישה ולא בקצירה, אלא כולו לא-ל".

וכעין זה הרמב"ם פוסק גם בי"ד החזקה³:

1	מורה נבוכים ג, מה.	4	במדבר ח, כד.
2	שם, לט.	5	יג, יב.
3	הלכות כלי המקדש והעובדים בו ג, א.	6	לפי ביאור דרך אמונה לרב חיים קנייבסקי על הרמב"ם שם, ס"ק נו.
		7	במדבר לא, ג-ד.
		8	ספרי מטות.

יש שכתבו¹² שרק במלחמת כיבוש הארץ הלוויים פטורים, כיוון שאינם מקבלים נחלה בארץ, אך בשאר המלחמות הם חייבים להשתתף.

הרב ולדנברג בספרו **ציץ אליעזר**¹³ כתב שבמלחמה שיש בה פיקוח נפש גם הלוויים חייבים להילחם:

"וכאן מכיון שהשאלה היא להציל נפשות ישראל ויש פקוח נפש באי הגשת ההצלה, אזי מחויבים כל ישראל לצאת ול-עזור, והיינו אפילו אלו שבדרך כלל אינן עורכין מלחמה עם שאר ישראל".

במשך שנים, מדינת ישראל הייתה בסכנה קיומית ונדרשו ללחימה כל ידיים שיכולות היו לאחוז בנשק. ואולם כיום נראה שהמצב התייצב קצת, וראיה לכך שהצבא סגר בשנים האחרונות כמה חטיבות מילואים. אם כן על פי דברי הציץ אליעזר יצטרכו גדולי ישראל בימינו לדון אם במצב זה בני לוי חייבים בלחימה מדין פיקוח נפש.

התנדבות לצבא

גם **הרב חיים קנייבסקי** שכאמור לעיל כתב ששבט לוי פטורים ממלחמת מצווה, כתב שאין איסור לבני לוי ללכת למלחמה, אלא שאי אפשר לכופ אותם לכך. וכתב עוד: "לכן לא הביא רבנו דין זה בהלכות מלכים, כי אין זה דין במלחמה, רק כאן בכבוד¹⁴ הכהנים והלוויים".

השתתפות שבט לוי במלחמת מצווה

מפשט דברי הרמב"ם נראה שבני שבט לוי אינם עורכים מלחמה כלל ופטורים אף ממלחמת מצווה⁹. וכן כתב גם **הרב חיים קנייבסקי** בספרו דרך אמונה על הרמב"ם¹⁰. הראיה שלו לכך היא מכך שהיה צורך במלחמת מדין לצוות את הלוויים להשתתף בלחימה, אף על פי שהייתה זו מלחמת מצווה.

ואולם אחרים הבינו ברמב"ם שיש מצבים שבהם גם שבט לוי חייב להשתתף במלחמה:

הרב קוק¹¹ כתב שהפטור של שבט לוי הוא רק במלחמות פרטיות, אך במלחמות של כלל ישראל שבט לוי חייב להשתתף:

"ונראה שאף על פי שאין שבט לוי עורכים מלחמה, היינו מל-חמה פרטית כמו שאפשר שיזדמן ששבט אחד עושה מל-חמה בשביל התנחלות שלו... אבל כשכל ישראל יוצאים למלחמה, מחויבים גם הם לצאת למלחמה של כלל ישראל. זאת היא עבודת ד', שכל מי שהוא מיוחד לעבודת הקודש, הוא שייך לה יותר משאר כל העם".

הרב קוק רואה שבט לוי את המנהיגים הרוחניים של העם המכוונים את דרכו בעבודת ה'. לכן הם חייבים להשתתף במלחמות של כלל ישראל כדי שהם יהיו עמוד האש הרוחני שלפני המחנה.

12 פירוש רמב"ם לעם הוצאת מוסד הרב קוק על הרמב"ם בהלכות שמיטה ויובל יג, יב.

13 ציץ אליעזר ג, ט, א. נשאל אם חייבים להשתתף במלחמת העצמאות.

14 מכך שתלה את סיבת הפטור בכבוד שבט לוי ייתכן שלשיטתו הפטור קיים אף בזמן שבית המקדש אינו קיים. ואולם עדיין צריך עיון בדבר, ויאיר ה' עינינו.

9 הרמב"ם בהלכות מלכים (ה, א) כותב שמלחמת מצווה היא "מלחמת שבעה עממים, ומלחמת עמלק, ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם". ואילו מלחמת רשות היא "המלחמה שנלחם עם שאר העמים כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדולתו ושמעו [של המלך]". הדין הוא שכולם יוצאים למלחמת מצווה, אפילו חתן מחדרו. לעומת זאת ממלחמת מצווה פטרה התורה כמה סוגים של אנשים (ארס אישה ולא לקחה, בנה בית חדש וכו').

10 שמיטה ויובל יג, יב.

11 הובא מכתב יד קודשו בספר צו לקו עמ' 35, וכן בספר צבא ה' לרב גבריאל אלקובי עמ' 41. ובקונטרס "בירור סוגיות הגיוס לצה"ל והשוויון בנטל" לרב אלי סדן עמ' 15.